

## НАПРЯМ 4. ПСИХОДІАГНОСТИКА СВІДОМОСТІ, МЕТОДИ ТА МЕТОДИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ

<https://doi.org/10.36059/978-966-397-562-7-35>

DOI

**Байєр О. О.,**

*кандидатка психологічних наук,  
доцентка кафедри психології та педагогіки  
Університету імені Альфреда Нобеля*

### ЕТНОГРАФІЧНИЙ МЕТОД ЯКІСНОГО ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ: МОЖЛИВОСТІ ТА ОБМЕЖЕННЯ

**Анотація.** Описано фокус етнографічного методу в психології на тому, як люди конструюють і розуміють соціальну реальність через взаємодії, мову та дії. Метод забезпечує глибоке занурення, допомагаючи «вхопити» символічні й емоційні аспекти досвіду та культуру пам'яті, поєднуючи суб'єктивність дослідника з науковою обґрунтованістю.

**Ключові слова:** етнографічний метод, соціальна реальність, культура пам'яті, глибоке занурення, якісне дослідження, психологічна антропологія.

#### **Bayer O. Ethnographic Method of a Qualitative Research: Opportunities and Limitations**

**Summary.** The focus of ethnographic method in psychology on how people construct and interpret social reality through interactions, language and actions is described. The method provides deep involvement helping «grasp» symbolic and emotional aspects of experience and the culture of memory, uniting the subjectivity of a researcher with research objectivity.

**Key words:** ethnographic method, social reality, the culture of memory, deep involvement, qualitative research, psychological anthropology.

Фокусом етнографічного методу дослідження в психології є те, як люди в повсякденному житті конструюють і розуміють соціальну реальність через дії, мову та взаємодії. Це процесуальний підхід до дослідження, який завдяки тому, як він побудований, а саме увазі до контекстів та глибокому зануренню в життя респондентів, допомагає краще «вхопити» символічні, тілесні та емоційні аспекти досвіду, які

зазвичай залишаються поза обсягом даних, що збирають традиційними кількісними чи іншими якісними методами організації роботи.

Метод передбачає аналіз культури пам'яті і дозволяє зсередини побачити і вивчити, як індивідуальні історії переплітаються колективним досвідом [1]. Використовують, переважно, спостереження («participant observation»), інтерв'ю (як правило, напівструктуровані), польову роботу, аналіз документів та артефактів [5].

Етнографічний запит дозволяє досліджувати одразу низку змінних різних груп: культурні (традиції, ритуали; мова; норми поведінки і рольові очікування), соціальні (структура групи і відносини в ній; форми взаємодії і спілкування; ступінь інтеграції чи ізоляції групи), психологічні (ідентичність, сприйняття і інтерпретація досвіду, психоемоційні стани, цінності), контекстуальні обставини (історичні, географічні, побутові) та методологічні (характеристики інтерв'ю, особливості спостереження, типи даних).

Історія використання етнографічного методу в психології пов'язана з іменами німецьких учених М. Лацаруса та Г. Штейнтала, які започаткували вивчення «народного духу» через мову, міфи, звичаї та культуру. На початку XX століття використання етнографічного підходу розширив В. Вундт, який досліджував психологічний зміст культурних артефактів і релігійних практик у роботі «Психологія народів». Активно проникати в соціальну психологію етнографія почала в середині XX століття, завдяки чому з'явився інструмент глибшого вивчення впливу культури на психіку та поведінку. Застосування етнографічного методу в українській психології стало предметом аналізу декількох робіт [2; 4].

На думку прибічників етнографічних досліджень у психології, етнографія органічно поєднує суб'єктивність дослідника з науковою обґрунтованістю [6]. Останню забезпечують чіткістю і прозорістю методів збору і аналізу даних, перевіркою достовірності свідчень через співставлення інтерпретацій різних учасників. Важливим інструментом аналізу етнографічних даних вважають рефлексивність дослідника протягом всього процесу роботи: від задуму, теоретичної розробки теми до проведення інтерв'ю та обговорення отриманих даних. Завдяки розкриттю стосунку і ставлення до теми і змісту дослідження (тобто аналізу власного «розміщення» в ньому, *positionality* англійською), стає можливим побачити очікування та упередження стосовно його теми та певною мірою «внести їх за дужки». Інший обов'язковий складник роботи – це оприлюднення і обговорення його результатів у професійному середовищі, коли критичний погляд колег дає змогу побачити «білі плями» в тканині аргументів, що її створює автор дослідження.

У контексті обговорення етнографічного методу і зануреності дослідника в «поле» феномену, який він вивчає, як і стосовно багатьох

інших якісних методів дослідження через критику в суб'єктивізмі і упередженості, науковці описують декілька цікавих явищ, зокрема етнографічну звабу («ethnographic seduction» англійською [7]) і підтверджувальне викривлення («confirmation bias» [3]). Під першим розуміють «зачарованість» дослідника домінантним дискурсом, що його передають респонденти, і через те втрату критичної налаштованості і відмову йти вглиб задля ретельнішого вивчення. Друге виокремлюють як явище, коли особистий досвід дослідника стає певною «інтерпретативною лінзою», що визначає тлумачення отриманих емпіричних даних.

Розрізняють критичну, фокусовану та колегіальну етнографію. Мета першої – критичний аналіз соціальних структур і ієрархій, що зазвичай потребує тривалих часових інвестицій; друга покликана вивчити конкретні поведінкові та психологічні аспекти у певному контексті, вона може реалізовуватись в обмеженому часі; колегіальна етнографія базується на колегіальній взаємодії дослідників та інтеграції їх поглядів.

Етнографічний метод може бути інструментом психологічної антропології – міждисциплінарної галузі, зосередженої на «переконаннях, почуттях та мотивації людей в різних культурних контекстах... Психологи-антропологи вивчають такі теми, як наратив, ідентичність, досвід, емоція, пам'ять, дискурс, переконання, свідомі цілі та несвідомі бажання, концептуальні структури, гендер, сексуальність, травма, психічна хвороба, стигматизація та психологічний розвиток у різних соціальних та культурних контекстах» [8, с. 359].

Реалізація етнографічного методу передбачає декілька етапів: формулювання мети та виділення об'єкту дослідження; занурення в середовище; використання етнографічних методів і збір даних; інтерпретація і формулювання висновків.

### **Список використаних джерел:**

1. Глушко М. Методика польового етнографічного дослідження: навч. посіб. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. 288 с.
2. Кіцак Н. М. Розвиток української етнопсихології в західній діаспорі ХХ століття. Автореф. дис. на здобуття наук. ст. канд. психол. наук, спец. 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. Київ, 2000. 19 с.
3. Конверський А. Є., Колотілова Н. Підтверджувальне викривлення в процесах аргументації. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. 2023. Т. 2. № 9. С. 20-24. <https://doi.org/10.17721/2523-4064.2023/9-3/15>.
4. Савицька О. В. Співак Л. М. Етнопсихологія: навч. посіб. К.: Каравела, 2011. 264 с.
5. Gertner A.K., Franklin J., Roth I., Cruden G.H., Haley A.D., Finley E.P., Hamilton A.B., Palinkas L.A., Powell B.J. A scoping review of the use

of ethnographic approaches in implementation research and recommendations for reporting. Implementation Research and Practice. 2021. January-December, 2. doi: 10.1177/2633489521992743.

6. Hammersley M., Atkinson P. Ethnography Principles in Practice. 4th edition. London: Routledge, 2019. 292 p.

7. Robben A. C. G. M. Ethnographic Seduction, Transference, and Resistance in Dialogues about Terror and Violence in Argentina. Ethos. 1996. Vol. 24. P. 71-106.

8. Strauss C. Psychological Anthropology. International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences. 2015. 2nd edition. Volume 19. P. 359-365. doi:10.1016/B978-0-08-097086-8.12138-5.

<https://doi.org/10.36059/978-966-397-562-7-36>

DOI

**Дробот О. В.,**

*доктор психологічних наук, професор,  
професор кафедри психології, філософії та суспільних наук  
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

**Коминар М. В.,**

*здобувач магістерського рівня вищої освіти  
кафедри психології, філософії та суспільних наук  
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

## **ВІЗУАЛЬНА ПСИХОСЕМАНТИКА ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ: АВТОРСЬКА МЕТОДИКА «ПОЗИ ТІЛА БЕЗ ОБЛИЧЧЯ»**

**Анотація.** У роботі презентовано авторську фото-проективну методику «Пози тіла без обличчя», створену в межах дослідження візуальної психосемантики емоційних станів осіб юнацького віку. Методика дозволяє визначити невербальні патерни тілесно-просторової експресії базових емоцій і виявити індивідуально-психологічні особливості емоційного реагування молоді.

**Ключові слова:** емоційні стани, юнацький вік, психосемантика, невербальна експресія, авторська методика.

**Drobot O., Komynar M. Visual psychosemantics of emotional states in youth: author's technique "body poses without faces"**

**Summary.** The paper presents the author's photo-projective technique "Body Poses Without Faces", developed within the study of visual